

Oskar Skarsaune:

I begynnelsen var mange evangelier? – Om Judasevangeliet, apokryfe evangelier og den nytestamentlige kanon

A. Hvilke påstander dominerer i dag i offentligheten?

1. Dan Brown i *Da Vinci-koden*: "Som rimelig var, ble historien om hans [Jesu] liv nedtegnet av tusenvis av tilhengere rundt om i landet... Mer enn 80 evangelier ble vurdert med henblikk på innlemmelse i Det nye testamente, men likevel var det bare noen få som ble valgt ut – Matteus, Markus, Lukas og Johannes" (*DVt*, 256).

2. Bart D. Ehrman om Judasevangeliet: "The Gospel of Judas is one of the greatest historical discoveries of the twentieth century. It rivals the findings of the Dead Sea Scrolls or the Gnostic Gospels of Nag Hammadi." Forlaget sier: "The Gospel of Judas ... [is] offering a whole new way of understanding the message of Jesus Christ."

3. Koester-skolen og Jesus-seminaret om Thomasevangeliet: Inneholder stoff like gammelt eller eldre enn de tre synoptiske evangeliene, og må regnes som kilde til Jesus på lik linje med dem.

4. Ofte fremsatt synspunkt: Kanonavgrensningen ble foretatt i forhold til et stort mangfold av skrifter, og endte opp som et meget snevert utvalg. Det var langt flere skrifter som ble utelukket enn som ble tatt med. De utelukkede skrifter ble forsøkt tilintetgjort, og var forbudt lesning, jfr. Athanasius' påskebrev fra 367.

5. Hovedsynspunkt i *Da Vinci-koden*: De utelukkede evangeliene tegnet en kun menneskelig Jesus, de kanoniske en kun guddommelig. Forklaringen på dette er keiser Konstantins kanonavgrensning under kirkemøtet i Nikea, som fastslo, med knapt flertall, at Jesus var Gud.

6. De kanoniske evangeliene er manns-sjåvinistiske, flere av de apokryfe langt mer kvinne-vennlige. Kroneksempel: behandlingen av Maria Magdalena i de respektive evangeliene. Hennes skjebne i kirken var meget krank, ifølge Dan Brown: "Kirken forbød hennes navns nevning" (*DVt*, 269).

B. Har noe av dette historisk grunnlag?

7. Kanonavgrensningen, for evangelienes vedkommende, handlet ikke om hvilke skrifter det skulle være tillatt å lese, men om hvilke det skulle leses fra som Guds Ord, likestilt med GT, under gudstjenesten. Mange av de apokryfe evangeliene var populære og mye lest til opp mot moderne tid.

8. For evangelienes vedkommende var kanonavgrensningen til fire, og ikke tre eller fem, antakelig et faktum allerede for Justin Martyr rundt midten av det 2. årh. Så godt som alle de apokryfe evangeliene er forfattet senere enn dette, og mange av dem forutsetter de fire kanoniske som et bakteppe. Prosessen frem mot fire kanoniske evangelier representerte en *utvidelse*, ikke en innsnevring. I ulike lokale menigheter kan opprinnelig bare ett ev. ha vært anerkjent, siden to, tre, og til slutt alle fire.

9. En meget vanlig moderne feilslutning, som også forekommer hos noen forskere, er at man projiserer den konstantinske makt-kirke tilbake til tiden før Konstantin, ofte tilbake like til begynnelsen. En biskop som Ireneus tegnes som en mektig kirkefyrste som undertrykker gnostikerne, ekskommuniserer dem fra kirken og ødelegger deres skrifter. Et slikt bilde inneholder en rekke anakronismer, som antakelig er forskerne ubevisst, og som

man kan anta stammer fra deres ubehag og antipati ved vår tids biskoper. Ireneus hadde ikke og brukte ikke noe annet maktmiddel mot gnostikerne enn ordets og argumentenes makt. Han hadde ikke skrevet fem store bøker mot dem, om han hadde kunnet bruke enklere og mer effektive middel.

10. Kriteriene for avgrensningen av de fire evangelier var: autoritativt forfatterskap, at evangeliene stammet fra en eller flere av de disipler Jesus selv hadde autorisert, eller fra en av disses nære medarbeidere. Se særlig Martin Hengels nyere studier. Betydningen av dette kanon-kriterium vises også gjennom mange av de apokryfe evangeliene. De fleste av dem tilskrives disipler som var "ledige" etter kanoniseringen av de fire.

11. Når Dan Brown hevder at de gnostiske evangeliene tegner Jesus som kun menneskelig, og de kanoniske som kun guddommelig, har han stillet det faktiske forhold nokså nøyaktig 180 grader på hodet. Det forholder seg stikk motsatt. Derfor er også Nag Hammadi-tekstene håpløse som kilder til et ekteskap mellom Jesus og Maria Magdalena.

12. Med hensyn til flere evangelier fra det annet århundre, er sjangeren av stor betydning. Tre hovedgrupper: (1) Barndomsevangelier; (2) dødsrikeevangelier; (3) åpenbaringsdialoger: den *oppstandne* Kristus underviser disiplene gjennom dialoger. Etter min mening er Thomasevangeliet et eksempel på sistnevnte kategori. Dette – og ikke en antagelse om at Thomas er jevngammelt med Q – forklarer at Th. bare inneholder talestoff og ingen fortellinger fra Jesu virksomhet i Galilea.

13. Judasevangeliet ligger denne kategorien nær, men skriftets fiksjon, at det er skrevet av Judas, hindrer en plassering til tiden etter oppstandelsen (Judas hadde på det tidspunkt begått selvmord!) Evangeliet er av samme type som flere av Nag Hammadi-tekstene, og forfattet samtidig med de eldste av dem, ca 150–180 e. Kr. Som flere av de andre gnostiske "evangeliene" tar det utg.punkt i noen få trekk i ett av de kanoniske evangeliens fortelling, i dette tilfelle Joh 13,27f: "Jesus sier til Judas. "Det du vil gjøre, gjør det snart!" Ingen ved bordet skjønnte hva han mente..."

14. Bart Ehrman, som selv karakteriserer seg som en frafallen kristen, sier følgende (*contra Da Vinci-koden*): "De eldste og beste kildene vi har til å vite noe om Jesu liv, er – i motsetning til det Leigh Teabing [i *Da Vinci-koden*] antyder – de fire evangeliene i Det nye testamente, Matteus, Markus, Lukas og Johannes. Denne oppfatningen finner man ikke bare hos kristne historikere som setter Det nye testamente og dets historiske verdi høyt. Dette synet deles av alle – og av alle slags – seriøse historikere som forsker på antikken, fra evangelikale kristne til hardbarkede ateister. Dette synet er, med andre ord, ikke et partisk perspektiv hos noen få ønsketenkere. Det representerer den konklusjon som har blitt trukket av hver enkelt av hundrevis (ja, tusenvis) av forskere, som har arbeidet med den utfordringen det er å fastslå hva som hendte i livet til den historiske Jesus. Dette er forskere som (til forskjell fra Teabing og hans skaper Dan Brown) har lært seg gresk og hebraisk, bibelens språk, sammen med andre relevante språk som latin, syrisk og koptisk; forskere som leser de gamle kildene på de gamle språk, og kjenner dem ut og inn. Vi kunne nok ønske at det fantes andre, mer pålitelige, kilder. Men til syvende og sist er det de kildene vi finner innenfor Nytestamentets kanon som gir oss mest og best informasjon. Jeg sier ikke at disse kildene er uproblematiske. De er faktisk fulle av problemer, som vi skal se. Men når de anvendes med omtanke og dømmekraft, gir de oss viktig informasjon om hva Jesus virkelig sa og gjorde (*Truth and Fiction in The Da Vinci Code*, s. 102-103).